

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Цанка Златева Попзлатева

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1.2. Педагогика, професионално направление (Специална педагогика), докторска програма Специална педагогика

Автор: Хрисула Йоаннис Карипиду

Тема: Невропсихологически профили на деца-имигранти с нарушение от аутистичния спектър

Научен ръководител съм на Хрисула Карипиду и моето становище за качествата на представения дисертационен труд е базирано върху дългогодишните ми наблюдения на нейното израстване като млад изследовател с амбиция да проникне в най-комплицираните и актуални проблеми, провокирани от динамичните промени в съвременните социални и образователни реалности.

Фокусът върху същностните характеристики на специални образователни потребности на децата и учениците от емигрантските общности, посоката на реформите с приобщаващ характер в действащата образователна система и професионалната готовност на педагогическите специалисти предполага задълбочени знания за най-новите постиженията в различни области на психологическите, медицинските, хуманитарните и педагогическите науки, както и тяхното творческо осмисляне. Хрисула Карипиду извървя този труден и продължителен път с много волеви усилия, но с изключителната мотивация убедително насочва научната общност към тази точка, в която се пресичат проблемите на специалното и интеркултурното образование и от която зависи съдбата на една нова популация деца.

Хрисула Карипиду стартира в докторантската програма по Специална педагогика (Заповед № РД 20-369/16.02.2016) с изключително добра академична подготовка и продължи да я надгражда както в процеса на обучение и самообучение, така чрез други форми. Определено предимство за извършената изследователска работа е завършената магистратура по Специална педагогика, а след това по Интеркултурно образование и Начална педагогика. Към това следва да се добави практическия опит на учител, през който апробира придобитите знания, умения и ценностни диспозиции.

Тематиката за невропсихологическите профили на деца-имигранти с нарушение от аутистичния спектър (НАС) кореспондира с нуждата от разширяване на научното познание за тези условия, които биха осигурили качествено образование на всеки ученик. Признатата вариация

на индивидуални различия в ученическия клас и преходът към ученик-центриран подход са изходни моменти във философията на приобщаващото образование, от които произтичат много от съвременните изисквания към професионалната компетентност на педагогическите специалисти. Важен компонент от тази компетентност са знанията за нормативния възрастов профил на невропсихологическото развитие в детско-юношеския период и вариантите на неговите отклонения в специфичните популации. Вътрешногруповите различия в неврокогнитивните бази и поведенческите характеристики са особено силно изразени в случаите на нарушение от аутистичния спектър, а това ги превръща в определено предизвикателство за проучване в контекста на ранната идентификация, диференциалната диагностика и предлагането на адекватни образователни условия. Атипичните взаимодействия на биологичните и психологичните фактори с социалните и образователните условия е още по-комплицирана при деца с НАС от имигрантските семейства, към които са разширени изследователските интереси на докторантката. .

Съдържанието на дисертацията е изложено в обем от 176 страници и е структурирано в три теоретични и две емпирични глави, въведение, дискусия със заключение, библиография.

Теоретичната разработка показва, че Хрисула Карипиду е постигнала много добро равнище на информираност в проблематиката, което позволява да предложи многоаспектно и логически обосновано най-актуалните дискусии. Интерпретацията на нарушението от аутистичния спектър в основните парадигми на психологическата наука е добра база за осмисляне на текущия преход от био-медицински към социален подход в разпознаването на ключовата симптоматика и постигнатия консенсус в международните класификатори на психичните нарушения. Предложеният преглед на разработваните изследователските схеми и конструирани диагностични инструменти демонстрира сериозните трудности в опитите да бъдат посрещнати потребностите от ранна идентификация, адекватна диференциална диагностика и функционално оценяване. Особено внимание е отделено на философията на приобщаващото образование, през която са интерпретирани политически позиции, реформаторски стратегии, подходи, методи в областта на специалната педагогика и интеркултурното образование. С определена стойност е предложената дискусията за причините за наблюдаваната диспропорция на децата със СОП от малцинствените и имигрантските общности в специалните училища, интерпретирана като показател за трудностите на масовото училище да се справя с техните проблеми. Анализите на европейските образователни практики извеждат негативните ефекти от устойчивите социални предразсъдъци и от едностранчиво съобразяване или с увреждането или с културното и езиковото различие, което аргументира интереса към нови и научно обосновани решения. Като акцентира върху хетерогенната симптоматиката на НАС, докторантката извежда своята теза, че за да осигурят адекватни образователни условия, педагозите следва да придобият нови знания, но

също високи равнища на рефлексивност към поведенческите характеристики и индивидуалния потенциал за напредък в ученето на всеки ученик. В тази посока е проведеното емпиричното изследване върху факторите, които влияят върху съдържанието и структурата на субективния образ на учителите за невропсихологическия профил на учениците с НАС, включително при усложнените условия на развитието в имигрантско семейство.

Методиката на изследването е разработена акуратно. Избраният миксиран (количествен и качествен) методологичен подход към събиране на емпирични данни за субективните знания, умения и диспозиции на педагогическите специалисти в специалното и в интеркултурното образование кореспондира адекватно с формулирания изследователски въпрос, целта, задачите и хипотезите, както и с методите за анализ и интерпретация. Изследователският инструментариум е конструиран след обстойно проучване на апробирани и стандартизирани структурирани психодиагностични в редица държави, включително и Гърция. Това очертава перспектива за сравнителни анализи на ученето и поведенческите проявления на учениците с НАС в различни образователни среди, педагогически и комуникативни ситуации. Конструираната извадка от 400, пропорционално представя учители от сектора на специалното образование и този на интеркултурното образование, като осигурява надеждност на изводите от проверяваните хипотези.

Анализът на резултатите, структуриран в глава 6 от дисертацията, е в синхрон с формулираните научни предположения относно субективния образ на учителите за невропсихологическите характеристики на учениците с НАС, както и факторите за вътрешногруповите вариации в неговото съдържание и структурата. Качественият анализ на придобитата информация от полуструктурирано интервю с малка група специалисти с по-продължителен опит в обучението на ученици-имигранти с НАС е изключително ценен за по-широкото осветляване на този малкочестотен феномен в образованието. Предложените дискусии и обобщения са показателни за постигнатото умение на докторантката да интерпретира научните факти от собственото изследване в контекста на теоретичната постановка, но също и в този на изследвания от други автори.

Авторефератът на дисертацията обективно отразява всички структурни и съдържателни елементи на дисертацията.

Дисертационният труд се отличава с очертани научни и научно-приложни постижения. Приемам самооценка на Хрисула Карипиду за приносните моменти в него и бих искала да изразя своята позиция към тези, които по мое мнение попадат във водещата позиция:

- ✓ На теоретично и на емпирично равнище е направен успешен опит за аргументация на актуалната нужда от разработване на междудисциплинарно изследователско поле в рам-

ките на педагогическите науки, насочено към справяне с особената констелация от културни различия и специални психологически потребности в образователното и личностното израстване на децата със СОП от имигрантски или малцинствени общности.

- ✓ На теоретично и на емпирично равнище са систематизирани убедителни доказателства, че ученик (дете) - центрираният подход в приобщаващото образование изисква нов тип педагогически компетентности, свързани с високи равнища на рефлексивност към мултисистемната депривация на учениците със СОП (в частност НАС) от имигрантски семейства и малцинствени общности, както и към техния индивидуален потенциал за учене във всички училищни степени.
- ✓ На теоретично равнище е изведен многоаспектен невропсихологически профил на децата с НАС, който отчита постигнатия научен консенсус за системно прилагане на комплекс от общопризнати методологични подходи към интерпретацията на развитието в детско-юношеския период. Този научно обоснован модел на НАС разкрива широк хоризонт за бъдещи сравнителни изследвания върху ефективността на налични социално-педагогически условия, реформи и иновационни стратегии по пътя към приобщаващия тип образование.

Относно публикациите по тематиката считам, че те отразяват постиженията на дисертационния труд частично и се надявам на бъдещи изяви в научното пространство, които да осигурят по-широк достъп до тях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Гореизложените факти ми позволяват да обобщя, че разработеният дисертационен труд отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Хрисула Карипиду демонстрира задълбочени теоретични познания, качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване в областта на педагогическите науки. Научните и научно-приложни постижения на дисертацията са оригинален принос в науката.

Въз основа на това, убедено заявявам своята положителна оценка за проведеното дисертационно изследване и предлагам на почитаемото научно жури **ДА ПРИСЪДИ** на **Хрисула Йоаннис Карипиду** образователната и научна степен „**ДОКТОР**“ в професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика).

12.05.2022 г.

Рецензент:

Проф. д-р Цанка Златева Попзлатева